

KOMUNIKĀCIJAS PRASMJU PILNVEIDOŠANA MUZIKĀLĀS NODARBĪBAS PROCESĀ BĒRNIEM LĪDZ TRIM GADIEM

Communication Skills Development of Musical Lessons for Children up to Three Years

Sandija Kušnere

Latvijas Universitāte, Latvija

***Abstract.** The paper will be made theoretical and empirical research. The aim of the paper – to explore the musical lessons communication skills development for children up to tree years. The theoretical part of the paper will be based on scientific research in Latvian, Russian and European literature. In theory will be studied music lessons and musical diversity component applications to improve the communication skills of children up to three years. The empirical part will be described in musical activities that have been developed based on scientific grounds to improve the communication skills of children up to three years. The research results will be described in the children’s communication skills and the development of musical training process.*

***Keywords:** communication skills, musical lesson, music components, children up to three years.*

Ievads

Introduction

Referāta tēma ir pētniecības vērtā, jo mūzikas pedagoģiskā darbība komunikācijas prasmju pilnveidē, konkrēti bērniem līdz trīs gadiem, ir aktuāla tieši Latvijas kontekstā, jo jāveic gan mūzikas pedagoģijas, speciālās pedagoģijas, attīstības psiholoģijas un logopēdijas starpdisciplinārs pētījums – vairāku zinātņu mijiedarbība un to tālāka attīstība.

Referātā pētīts un aprakstīts muzikālās nodarbības daudzveidība komunikāciju prasmju pilnveidošanā bērniem līdz trim gadiem. Veikts teorētiskais un empīriskais pētījums. Teorētiskā daļa balstīta uz zinātniskā pētījuma pamata, un empīriskā daļā aprakstītas izstrādātās muzikālās nodarbības, kuras pilnveido komunikācijas prasmes bērniem līdz trim gadiem.

Referātā pielietota kvalitatīvā metode, kuras pētījuma pieeja sastāvēs no bērnu darbības novērošanas, novērojumu aprakstīšanas, to interpretēšanas un iegūto rezultātu secinājumiem.

Muzikālā nodarbība bērniem līdz trim gadiem *Music lesson for children up to three years*

Muzikālās nodarbības tiek balstītas uz muzikālo komponentu pielietojumu, t.i. mūzikas klausīšanās, dziedāšana, ritmika, rotaļa, mūzikas instrumentu spēle, tembrālās dzirdes attīstīšana, to kvalitātes nostiprināšanu un attīstīšanu. Bērniem līdz trim gadiem muzikālo komponentu pielietojums ir ne tikai apkārtējo skaņu uztveršana, bet arī kāds ir tā vēstījums, kā tas tiek papildināts ar balss intonāciju, ķermeņa valodu, mīmiku un dabīgiem žestiem.

Muzikālās nodarbības bērniem līdz trim gadiem tiek veidotas kā muzikālā rotaļa, kurā tiek ietverti visi iepriekš minētie komponenti, jo muzikālās rotaļas brīdī bērns gan klausās, gan atdarina, gan dzied. Bērns savā veidā mācās meklēt uzdevuma atrisinājuma spektru ar grūtiem, viņam piemērotiem, uzdevumiem un ar augošu dzīves sarežģītību. Tādā veidā viņš apzināti iemācās iepazīt savu problēmu robežas un spējas, lai ar tām patstāvīgāk dzīvotu (Alī, 2009). Rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērna dzīvesveids. Rotaļā viņš rada savu domu, jūtu un izjūtu pasauli – viņš domā, sacer, salīdzina, runā, izdomā, priecājas, skumst, smejas un dusmojas. Viņš rotaļā mācās, strādā, vēro, zīmē, ekperimentē, gatavo rotaļlietas (Dzintere & Stangaine, 2005). Muzikālā rotaļa ir aktivitāte, kurā bērns gūst prieku no savas personīgās darbības. Aktivitāte pārsvarā ir abpusēja, jo pat priekšmeti un dažādi mūzikas instrumenti veic atbildes reakciju, kad ar tām darbojas. Prieks par rotaļām ir bērna iekšējā nepieciešamība. Rotaļājoties tiek regulēts muskuļu saspringums, uzmanība un izturība (Alī, 2009)

Katrai muzikālai rotaļai ir savas ieceres, mērķi un uzdevumi, kuri ir jāsasniedz muzikālajās nodarbībās. Svarīgi, lai muzikālās rotaļas mērķis nebūtu balstīts uz zināšanu kopuma apguves, bet gan uz bērna pašmotivētas darbības, kurā viņš pats vēlas izzināt un izpētīt. Maziem bērniem ir nepieciešami uzdevumi, kurus viņi var izpildīt, un kas viņus motivē, spēlējoties un darbojoties, atklāt savu vidi (Alī, 2009). Galvenais uzdevums ir iemācīties skatīties pasaulē, vēlēties izzināt, kas ir apkārt, apzināties, ko es varu, izteikt savas jūtas, domas vārdos, kustībās, zīmējumos un dziesmās (Lasmane, 2012). Lai sasniegtu muzikālās rotaļas mērķi un izpildītu uzdevumus, būtu labi priekšstatīt muzikālās rotaļas situāciju, kuru piedāvā mūzikas skolotājs un kuru bērns pieņem kā savu. Muzikālās rotaļas darbībā bērns realizē muzikālās rotaļas ieceri, kurā, darbojoties ar prieku, bērns netieši mācās, kā rezultātā gūst prieku un apmierinājumu par piedalīšanos tajā.

Darbs ar bērnu prasa īpašu smalkjūtību un piesardzību, spēju, cik iespējams, labi orientēties bērna smalkajā iekšējā pasaulē un apzināties, cik ļoti tā atšķiras no mūsu – pieaugušo - iekšējās pasaules (Batņa, 2007). Tāpēc pats galvenais sākumā ir nodibināt saikni starp bērnu un pieaugušo, tai jābūt pietiekami stiprai, lai darbs varētu notikt veiksmīgāk.

Krievu pedagoģe V.G. Dmitrijeva (2008) apraksta, kā veidot bērniem nodarbības. Kā vienu no galveniem uzdevumiem viņa piedāvā, neuzstādīt

bērnam pārāk augstu mērķi, jo darbības gaitā bērnu var pārslogot un viņā var pazust vēlēšanās darboties vispār. Turklāt mērķu rezultāti viņam var radīt sliktu garstāvokli. Muzikālās nodarbības iecerei jābūt pietiekami izstrādātai un pārdomātai, lai bērns to var īstenot un gūt no tā gandarījumu.

Autore raksta, ka nekad bērniem nevajag uzspiest līdzdarboties. Bērniem svarīgāks ir pats muzikālās rotaļas process, nevis rezultāts. Ja bērns atsakās iesaistīties kādā no rotaļām, tomēr viņa ķermenis un uztvere ir tajā, ko dara pārējie bērni. Viņš līdzdarbojas skatoties un izjūt muzikālo rotaļu caur savu ķermeni. D. Dzintere raksta, ka rotaļa rada bērnam apmierinājumu, kas savukārt sekmē viņa pašdarbošanos. Tātad rotaļa sekmē bērna pašrealizāciju. Realizācija ir indivīda kāda plāna, ieceres, vēlmju īstenošana. Tā ir cenšanās pēc patstāvības un pašapliecināšanās (Dzintere & Stangaine, 2005).

Dmitrijeva V.G. (2008) piedāvā bērnu iesaistīt darbībā caur sarunu, jo saruna ar bērnu ir svarīgāka par jebkuru metodiski izstrādātu nodarbību. S. Landī savā grāmatā *Bērna emocionālā audzināšana* (Landī, 2004) iesaka dažus paņēmienus, kas liek pārliecināties, ka bērns uztver un saprot pieaugusā sarunu ar viņu. Iesaka pārliecināties, ka bērns ir pievērsis uzmanību, pirms sāk ar viņu runāt. Runāt klusā balsī un būt ar viņu vienā acu līmenī. Runāšanas brīdī skatīties bērnam acīs. Runāt skaidrā un bērnam saprotamā valodā, lai sakāmais būtu īss un kodolīgs, jo bērns var atcerēties tikai vienu instrukciju, nevis vairākas uzreiz (Landī, 2004). Muzikālā rotaļā var uzstādīt tikai vienu uzdevumu, kuru bērns pilnībā izprot un īsteno.

Visas rotaļas un nodarbības jāvada pēc principa no vienkāršākā, elementārākā līdz sarežģītākam. Bet, ja bērnam kaut kas nav skaidrs, nodarbību ir jāvienkāršo. Uzsākot muzikālo nodarbību, sāk ar vienkāršiem uzdevumiem, kuri sagatavo turpmākai darbībai. Kad jau pienāk rotaļas ieceres īstenošana, bērns ir tam gatavs.

Autore iesaka neierobežot sevi tikai ar vienu metodisku pieeju bērna attīstības veicināšanā. Jo daudzveidīgākas būs metodiskās pieejas bērniem līdz trim gadiem, jo veiksmīgāk tiks bagātināta bērnu muzikālā pieredze, un tiks veicināta bērna kustību, mākslinieciski radoša un dzirdes muzikālo spēju attīstība, kā arī jūtu, emociju un iztēles attīstība. Muzikālā nodarbībā tiek pielietoti pieci mūzikas komponenti: mūzikas klausīšanās, dziedāšana, mūzikas un ritma instrumentu spēle, muzikālā rotaļā, un muzikāli ritmiskās kustības (Vetlugina, 1982). Mūzikas klausīšanos var atveidot sēdus un kustoties. Instrumentspēli var atveidot ar ķermeni (skanošie žesti) un ar mūzikas un ritma instrumentiem. Muzikālo rotaļu var izpildīt viens ar otru, var pielietot kādu priekšmetu atbilstoši tematikai.

Pēc nodarbības svarīgi ir uzslavēt bērnu, izrunāt ar viņu, kas ir izdevies nodarbības laikā un pie kā vēl ir jāpiestrādā (Koroļova, 2009).

Komunikācijas attīstība bērniem līdz trim gadiem *Communication development for children up to three years*

Komunikācijas attīstība bērnam veidojas ģimenē. Bērna radītās skaņas pirmajā dzīves gadā ir valoda, kurā viņš cenšas runāt vai komunicēt ar pieaugušo. Komunikācija ir saskarsme, saziņa. Tā ir saskarsmes sastāvdaļa, domu, priekšstatu, jūtu u.c. apmaiņa starp cilvēkiem viņu darbības procesā (Lūse et al., 2012).

Sākumā bērns komunicē ar pieaugušo caur raudāšanu, caur lalināšanu un vēlāk bērna skaņas arvien vairāk sāk atgādināt pieaugušo runas intonāciju. Tas nozīmē, ka bērns komunikācijas laikā ar pieaugušo ir guvis atbildes reakciju un uztvēris pieaugušā intonācijas.

Lai runātu par komunikācijas pasmju pilnveidošanu, nepieciešams zināt komunikācijas attīstību bērniem līdz trim gadiem kopumā. (Landī, 2004) piedāvā komunikācijas attīstību bērniem līdz trim gadiem: Mazulis tūlīt pēc piedzimšanas komunicē un izsaka savas emocijas ar raudāšanu, dažādu skaņu veidošanu, sejas izteiksmēm un ķermeņa kustībām. Līdz trim mēnešiem meklē acu kontaktu ar pieaugušo, sāk ieklausīties, ko pieaugušais viņam saka. Dūdo, kad redz pazīstamu seju, sāk lietot žestus, piem. rāda ar pirkstu, māj ar roku. Bērni no trim līdz sešiem mēnešiem veido skaņas, lai pievērstu sev uzmanību. Izbauda saskarsmi ar pieaugušo, imitējot viens otra skaņas. Vienmēr skatās pieaugušā sejā, imitē sejas izteiksmes. Sāk skatīties uz muti vairāk kā uz seju kopumā. Sāk saprast atgriezenisko saiti (pieaugušais pasaka, bērns atkārto). Atbildes reakcija uz pieaugušā runu ir smaids vai dūdošana. Patīk rotaļāties.

No sešiem līdz deviņiem mēnešiem skatās, kad pieaugušais rāda ar pirkstu, lūdz parādīt un iedot. Imitē pieaugušā intonāciju, reizēm uzsmaida, pat sauc pieaugušo, lai pievērstu sev uzmanību. Sāk saprast, ka komunikācija ir divvirzienu process. Lieto žestus un mīmiku (māj ar galvu un roku, sit plaukstu), lai komunicētos ar pieaugušo. Izrāda vēlmi sadarboties ar pazīstamiem cilvēkiem, kļūst daudz dzīvīgāks. Patīk *Ku-kū* rotaļas.

Bērni no deviņiem līdz divpadsmit mēnešiem sāk saprast jautājumus un atbildes, izrāda vēlēšanos komunicēt ar pieaugušajiem, māj ar roku (atā), māj ar galvu (nē, jā), prot sasveicināties, stiepjas pretī, lai tiktu pacelts. Uz pieaugušā saucieniem reaģē ar vokalizāciju. Sāk citus norīkot – stumjot un velkot. Ar pirkstu rāda uz priekšmetiem. Žesti un acu kontakts tiek saskaņoti ar skaņām. Pielieto žestus, kas izsaka sadarbību, protestējot vokalizē ar žestiem. Savstarpējā sapratne turpinās attīstīties. Ierosina rotaļas un priecājas par tām.

No divpadsmit līdz astoņpadsmit mēnešiem bērni lieto gan verbālo, gan neverbālo komunikāciju. Ar žestiem un izrunu balsī prasa priekšmetu vai lūdz palīdzību vecākiem, runājot balsī izraisa savstarpēju mijiedarbību ar apkārtējiem. Dod priekšroku būt kopā ar pazīstamiem un piesardzīgs no svešiem cilvēkiem. Turpina attīstīties acu kontakta noturība ar runātāju ilgāku laika periodu, māk gaidīt savu kārtu. Atdarina skaņas, pieaugušo kustības un atdarina

citū bērnu darbības. Ar pieskārieniem ņem un dod. Patīk interaktīvas spēles, *atnes-aiznes*, iesaista citus, lai ar rotaļas palīdzību spēlētos. Sāk saprast, kas? Kur? Turpina integrēt žestus ar valodu.

No 18 līdz 24 mēnešiem sāk attīstīties patstāvība un priecājas būt kopā ar citiem cilvēkiem, uztur sarunas (lieto vārdus, lai veidotu sarunu), reizēm spontāni runā ar lielu prieku. Sarunājas ar pieaugušo par pazīstamu tēmu. Ir atbildes reakcija uz pieaugušo lūgumu, attīstās sarunā atgriezeniskā saite. Prot uzdot jautājumus, reizē arī iegūst informāciju priekš sevis, piem. *kas tas ir?* Patīk lomu spēles.

Visbeidzot no 24 – 36 mēnešiem bērns sāk atbildēt uz jautājumiem. Jautā pēc palīdzības ar diviem vai vairāk vārdiem, uzdod jautājumus, dažādu iemeslu dēļ, lai iegūtu informāciju vai, lai palūgtu kaut ko. Prot lietot garākus izteicienus, deklamē dzejoļus. Patīk klausīties citu sarunas. Bērnam patīk sarunāties ar pieaugušo un uzturēt sarunu ar dažādiem jautājumiem. Bieži viņš izliekas, ka runā pa tālruni. Prot gaidīt savu kārtu sarunās, prot izteikt komentārus. Mācās iekļauties vienaudžu spēlēs, spēlējoties vairāk sarunājas, prot izskaidrot, ko vēlas. Tēlo, ka dzied dziesmas; nobeigumā kaut ko izmaina. Dalās ar rotaļlietām.

Komunikācijas prasmju pilnveidošana bērniem līdz trim gadiem *Communication skills development for children up to three years*

Bērna pirmie trīs gadi ir svarīgākie gan dzirdes, gan komunikācijas prasmju pilnveidošanā (Klatenbergā, 2014). Krievu logopēde I. V. Koroļova (Koroļova, 2009) raksta, ka agrīnajā vecumā bērnam nav vēl attīstījusies runāšanas prasme, tomēr viņam ir vēlme sazināties un komunicēt ar pieaugušiem un ar vienaudžiem. Pirms bērns iemācās runāt, viņš sāk pielietot komunikācijas prasmes, t.i. dažāda veida komunikatīvi skatiņi, estētiski žesti, mīmika un balss reakcijas, kuras vērstas uz to, lai pievērstu sev pieaugušā uzmanību, kā arī imitē to, ko pieaugušais saka (intonācija, runasveids un atsevišķi vārdi). Prasme veidot vārdu kārtību, prasme atdarināt pieaugušā darbību, tai skaitā arī viņa runas veidu, attīstās bērnam jau pirmajos mēnešos.

Pirmajā dzīves gadā bērnam attīstās un pilnveidojas komunikācijas prasmes, kuras laimam ejot, palīdz bērnam vieglāk iepazīt savu dzimto valodu.

Lai bērnam pilnveidotu komunikācijas prasmes, nepieciešams sākt veidot acu kontaktu uz noteiktu darbību vai vērstu uz sevi. Acu kontakts bērnam attīstās jau no dzīves pirmajiem mēnešiem. I. V. Koroļova (2009) iedala dažādus komunikācijas skatiņus, kuri, piemīt bērniem pirms viņš sāk runāt: 1. Acu skatiens, kurš vērsts uz kontaktu ar pieaugušo, šis attīstības posms ir bērniem no 1,5 – 2 mēnešiem, kad mazulis redz pieaugušo un dzird viņa balsi. 2. Norādošais acu skatiens vērsts uz kādu priekšmetu, vai darbību, kuru viņš jau zin. Šis attīstības posms ir bērniem no 6 mēnešu vecuma. 3. Acu skatiens, kurš meklē akcentu savai darbībai – bērniem no 9 mēnešu vecuma. Acis ir vērstas uz pieaugušo pēc kaut kādas iepriekš paveiktas darbības, šis skatiens bērnam ir

jautājošs: *Var/nevar? Labi/slikti?* 3. Savienojošs skatiens – no 9 mēnešu vecema. Savieno priekšmatu, kurus norāda bērns. Ar šī skatiena palīdzību bērns palīdz iedot viņam interesējošu priekšmetu.

I.V. Koroļova (2009) iesaka dažus principus, lai attīstītu komunikācijas prasmes bērniem līdz trim gadiem. 1. Pēc iespējas vairāk veidot acu kontaktu ar bērnu, jo kad bērns skatās uz pieaugušā seju, viņš pievērš vairāk uzmanību pieaugušā valodai, labāk uztver kopsakarības starp priekšmetu un pieaugušā runu, atcerās vārdus, labāk saprot, ko pieaugušais no viņa grib un kā novērtē viņa darbošanās prasmi un uzvedību. 2. Radīt patiesu interesi uz bērna rotaļdarbību. Kad bērns redzēs pieaugušā interesi rotaļā, viņš centīsies darīt tā, lai pieaugušais būtu apmierināts. 3. Komentēt visas savas un bērna darbības. Sarunājoties ar bērnu, veidojiet savu valodu tā, lai bērns saprot. Sākumā runājiet ar vienkāršiem un īsiem teikumiem, laikam ejot, runa paliek sarežģītāka. Svarīgi atcerēties, ka mazi bērni reaģē lēni un nepieciešams atstāt pietiekami lielu pauzi starp savu runu, lai bērns paspētu atbildēt. 4. Pielietot žestus, kustību, mīmiku, skaņas un vārdus, lai veidotu daudzveidīgāku komunikāciju ar bērnu. Tas palīdzēs bērnam labāk saprast, ko pieaugušais viņam vēlas pateikt. 5. Panākt, lai bērns atdarina žestus, kustības, mīmiku, skaņas un vārdus. Atdarināšana ir ļoti svarīga bērna attīstībā, priekš runas attīstības un komunikācijas ar pieaugušiem cilvēkiem. 6. Pievērst uzmanību skaņām (vokalizācija), kuras izrunā bērns (ar bērniem līdz 2 gadiem), jo tā ir komunikācija ar pieaugušo. Kā arī atdariniet šīs skaņas, jo tas mudinās bērnam atkārtot to, ko iepriekš bija pateicis. 7. Vienmēr uzslavējiet bērnu par viņa darbošanos spēju.

I. Klatenberga (2014) savā pētījumā raksta, ka bērna dzirdes attīstība norit ļoti lēni un pakāpeniski, nepieciešama pacietība, lai sagaidītu no bērna vēlamu rezultātu. Viņa uzsver, ja bērnam nepietiekami attīstās klausīšanās prasmes, tad turpmākā runas un komunikācijas attīstība nav iespējama, tādēļ gan bērniem ar dažādiem runas, valodas vai vispārējās attīstības, vai komunikācijas traucējumiem, korekcijas darbs sākas ar klausīšanās prasmju un skaņu veidošanas attīstību un kā palīg līdzekļi tiek izmantoti dabiskie sadzīves žesti.

Pedagoģe L. Lasmane (2012) raksta, ka jebkurš muzikālās darbības veids prasa bērna dzirdes uztveri; muzikālās dzirdes attīstībai tiek veltīts viss mācīšanās process: dziedāšana, rotaļa, dejas, instrument spēle, pat darbs pie metroritma izjūtas. Tieši mūzikas klausīšanās prasa lielāku koncentrēšanos, kopējas noskaņas radīšanu un bērna attieksmes veidošanu.

Muzikālās nodarbības aprakstībērniem līdz trim gadiem komunikācijas prasmju pilnveidošanā

Musical training descriptions for children up to three years in the development of communication skills

Lai izdotos izveidot praktiskus uzdevumus muzikālās nodarbībās un sekmēt katra bērna vēlēšanos darboties, kā arī veicināt radošo darbību, izdomu un komunikācijas prasmes, visu uzdevumu īstenošanai nepieciešami dažādi

mūzikas instrumenti, paštaisīti skanoši rīki, uzskates un mūzikas klausīšanās materiāls.

Logopēde I. Klatenberga (2014) vērš uzmanību, ka pirmajā dzīves gadā bērns jāradina reaģēt uz pieaugušā balsi, uzmanīgi skatoties uz runātāju. Jāveido prasme ieklausīties dažādās apkārtējās skaņās, pieaugušo valodā un dziesmās. Jāattīsta spēja klausīties un atšķirt dažādas skaņas. Šim nolūkam tiek piedāvāts viens nodarbības apraksts: **Dzīvnieku balsis**, kura mērķis ir attīstīt spēju klausīties un atšķirt dažādas skaņas, veidot komunikāciju ar pieaugušo, atveidot dzirdētos dzīvniekus kustībā.

Pieaugušā uzdevums – piedāvāt bērniem mūzikas klausīšanās materiālu, kurā tiek atskaņotas dzīvnieku balsis; uzskates materiālu, kurā redzams dzirdētais dzīvnieks un atdarināt to ar balsi. Bērna uzdevums – ieklausīties un mācēt atšķirt dzirdētās balsis un prast atdarināt tās.

Prognozējamais laiks uzdevuma izpildei: uzdevuma izpildei bērniem līdz gada vecumam ieteicams izmantot 5 minūtes tūlīt pēc sasveicināšanās vai nodarbības beigās.

Norise un instrukcija: pieaugušais piedāvā mūzikas klausīšanās materiālu, kurā dzirdamas dažādas dzīvnieku balsis (vienā nodarbībā var piedāvāt 3 dzīvniekus), mudināt bērnus ieklausīties tajā un atpazīt uzskates materiālā. Rosināt bērnus atdarināt dzirdētā balsis kā arī ieklausīties, kā pieaugušais izrunā.

Iespējamie varianti uzdevuma paplašināšanai: Var uzdot bērniem jautājumu: *Kā šis dzīvnieks staigā/pārvietojas?* Ja ir iespējams, var iepriekš dzirdētos dzīvniekus atveidot kustībā, jo bērns spilgtāk atcerēsies tos caur savu ķermeni, žestiem un mīmiku.

Lai veicinātu bērnu klausīšanās prasmes vienlaicīgi pilnveidotu komunikācijas attīstību, būtu svarīgi pievērst bērna uzmanību uz apkārtējām skaņām: sadzīves skaņām (durvju zvans, telefons, matu fēns utt.), apkārtnes skaņām (dabas parādības, dzīvnieku radītas skaņas un transporta skaņas), un cilvēka radītām skaņām (elpošana, klepošana, krākšana, bučošana). Šīs skaņas ir iespējams izspēlēt dažādos variantos: var atskaņot un likt bērniem ieklausīties; klausoties, var skaņas atdarināt dažādās intonācijās; pieaugušais pasaka kādu skaņu un bērni atdarina, mēģinot nosaukt utt. Izrunājot vai imitējot skaņas var izmantot kustību, žestus un mīmiku, lai paspilgtinātu skaņas nokrāsu. Bērni būs ieinteresēti šīs skaņas atdarināt.

I.Klatenberga (2014) raksta, ka pirmajā dzīves gadā svarīgi pievērst uzmanību mūzikas skaņām – ar dziedāšanu vai skanošiem rīkiem; jāizraisa bērnos priecīga noskaņa, jāpiesaista viņa uzmanībapieaugušajam, kurš mūzikas ritmā izdara kustības. Iesaka veicināt, lai bērns būtu priecīgā noskaņojumā: smaidītu, izdotu skaņas, izdarītu enerģiskas kustības, mudinātu ar skatienu sameklēt pieaugušo un atbildēt viņam ar skaņām, sekmētu redzes un dzirdes attīstību. Iepazīstināt ar apkārtējiem priekšmetiem, dzīvnieku nosaukumiem un visvienkāršāko kustību un darbību apzīmējumiem, tādējādi papildinot bērna pasīvo vārdu krājumu. Veidot pozitīvu un emocionālu attieksmi pret citiem

cilvēkiem, radīt nepieciešamību sazināties ar tiem, ieklausīties, ko saka pieaugušais. Piesaistīt bērna uzmanību, izmantojot, žestus, mīmiku, skaņas un bērniem zināmus vārdus, jo tas pilnveido komunikācijas prasmes ar citiem cilvēkiem, kā arī veicināt bērna atdarināšanas spējas, jo tās viņam palīdz pilnveidot uzmanību, apgūst valodu, iemācās dažādas rotaļas.

Bērna uzmanību var sasniegt mainot balsis intonāciju, sejas mīmiku un runāt, pielietojot žestus (Koroļova, 2009). Šim nolūkam pētījuma autore piedāvā mūzikas nodarbības aprakstu **Putnu deju**, kuras mērķis pilnveidot komunikācijas prasmes, izmantojot kustību daudzveidību, aktivizēt radošās spējas un atraisīt fantāziju.

Pieaugušā uzdevums piedāvāt muzikālu materiālu dejai ar sagatavotām kustībām, kuras var atdarināt bērni. Bērna uzdevums ieklausīties pieaugušā norādījumos un muzikālā pavadījumā. Sekot līdz pieaugušā kustībām, kuras nepieciešams veikt.

Prognozējamais laiks uzdevuma izpildei nepieciešamas 7 minūtes nodarbības beigās. Parasti bērni vēlas atkārtot.

Norise un instrukcija: pieaugušais piedāvā muzikālu pavadījumu ar nosaukumu *Putnu deju* un mūzikas pavadībā veic dažādas kustības, kuras bērnam ir viegli atdarināt. Rādot kustības var pateikt bērniem, kas tas tāds ir, kas viņiem jāatdarina. Bērniem līdz vienam gadam pieaugušais pats rāda priekšā kustības, bet bērniem līdz diviem, trim gadiem var izmantot uzskates materiālu, kuru bērns redzot var atdarināt mūzikas pavadībā. Vienai dejai nepieciešami vismaz četri uzskates materiāli, kurus var ik pa posmam mainīt. Ja bērni vēlas atkārtot, tad var mainīt secību uzskates materiālā.

Iespējamie varianti uzdevuma paplašināšanai: bērniem no diviem līdz trim gadiem var piedāvāt daudzveidīgākus uzskates materiālus, piem. uzskates materiālā ir uzzīmēts saules zaķis, bet bērnam pašam jāizdomā, kā saules zaķis mūzikas pavadībā stāvēs vai sēdēs, vai tupēs, izmantojot gan mīmiku, gan žestus.

Deja: **Lellei vārda diena**, kuras mērķis veicināt komunikācijas prasmes ar vienaudžiem un attīstīt bērna kustības daudzveidību.

Pieaugušā uzdevums piedāvāt muzikālu materiālu dejai ar nepieciešamiem priekšmetiem, piem. lelli. Nepieciešamības gadījumā parādīt tam bērnam, kuram jādejo ar lelli. Bērna uzdevums uzmanīgi sekot pieaugušā darbībām, kuras nepieciešams atdarināt. Vienam no bērniem jābūt gatavam dejojot divatā ar lelli, deju ir improvizācija, kura jāizdomā pašam.

Prognozējamais laiks 5 minūtes.

Norise un instrukcija: apla vidū nosēdina lelli. Pieaugušais piedāvā muzikālu materiālu ar nosaukumu *Lellei vārda diena* un mūzikas pavadībā seko pieaugušā norādījumiem. Sākumā visi iet pa apli, tad iet aplī uz iekšu un uz āru. Pirms treša panta viens dalībnieks paņem lelli un turpina dejojot ar to. Pārējie aplī pietupjas un pieceļas. Dejas beigās dalībnieks noliek apla vidū lelli un atgriežas aplī pie pārējiem.

Iespējamie varianti uzdevuma paplašināšanai: ja kāds no bērniem parāda pašiniciatīvu dejojot ar lelli, tad ir iespējams šo deju atkārtot.

Otrajā dzīves gadā bērni dažādi reaģē uz mierīgu dejas melodiju, bērnam ir emocionāla attieksme pret mūziku un izteiksmīgu runu. Sāk izpausties visvienkāršākās dziedāšanas intonācijās, bērns var piebalstot ar atsevišķām zilbēm. Bērnam attīstās spēja saskaņot kustības ar mūzikas melodiju, veidojas elementāra ritma izjūta. Kļūst daudzveidīgākas kustības mūzikas pavadībā. Seko pieaugušā dziedājumam (Klatenberga, 2014). Šim nolūkam pētījuma autore piedāvā muzikālu nodarbības aprakstu/rotaļu: **Pelēkais kazlēns**, kuras mērķis attīstīt prasmi dziedāt līdzī pieaugušajam, veicinot komunikācijas prasmes attīstību caur kustību daudzveidību.

Pieaugušā uzdevums vest bērnus rotaļā, zinot rotaļas vārdus un kustības no galvas. Sekot rotaļā, lai visi bērni dziedātu līdzī un atkārtotu kustības. Kustības veidot tā, lai bērnam ir viegli atkārtot. Bērnu uzdevums dziedāt kopā ar pieaugušo un atdarināt viņa darbības.

Prognozējamais laiks uzdevuma izpildei 5 minūtes, bet ja bērniem būs vēlēšanās atkārtot, tad 10 minūtes.

Norise un instrukcija: 1. pantā visi stāv aplī un rāda kazlēna ragus. 2. pantā šūpo rokas un soļo ar kājām. 3. pantā rāda vilka ķepas. 4. pantā visi iet uz apla vidu un uz apla ārpusi. Pēc pirmās reizes pārrunāt ar bērniem rotaļas sižetu, kas tad tajā rotaļā notika. Veidot savstarpēju dialogu. Bērniem pēc pārrunām būs vieglāk atcerēties rotaļu un vēlāk jau arī rotaļas vārdus. Svarīgi atveidojot rotaļu, neaizmirst par dzīvnieka raksturu, īpašībām, kuras var parādīt caur kustību, mīmiku un žestiem. Tas tikai paspilgtinās rotaļas norisi.

Iespējamie varianti uzdevuma paplašināšanai: ja bērni vēlēsies atkārtot rotaļu, tad palūgt bērniem izdomāt rotaļai kādu jaunu kustību. Varbūt kazlēnam vai vilkam ir vēl kāda tipiska kustība, kuru pamanījis bērns un šo kustību var ievīt rotaļā.

Deja: **Tango**, kuras mērķis veicināt prasmi komunicēt ar pieaugušo un vienaudžiem, izmantojot kustības daudzveidību.

Pieaugušo uzdevums piedāvāt bērniem ritmisku muzikālu atskaņojumu un līdzdarboties ar bērniem. Bērnu uzdevums sekot līdzī pieaugušā un vienaudžu kustībām. Vajadzības gadījumā pielietot kustību variācijas savā dejā.

Prognozējamais laiks uzdevuma izpildei 7 minūtes.

Norise un instrukcija: 1. daļā bērni kustas pa telpu mūzikas pavadībā un, kad iestājas pauze, bērni apstājas pašizdomātā pozā. Pēc tam katrs var pateikt, kas viņš bija. 2. daļā brīva deja pa vienam, pa diviem vai pa trim bērniem kopā.

Iespējamie varianti uzdevuma paplašināšanai: 1. daļā var dejojot bērni pa divi un, kad iestājas pauze, divatā, savā starpā vienojoties, veido vienu figūru. Bet 2. daļā var veidot brīvu deju pa vienam, pilnībā izpaužoties ar kustību daudzveidību.

Pētījuma apraksts *Description of the study*

Pētījuma norise- tika izvēlētas divas bērnu grupas - 12 bērni līdz gada vecumam; 12 bērni līdz divu gadu vecumam, 12 bērni līdz trīs gadu vecumam. Katrai bērnu grupai tika izstrādāti noteikti kritēriji, kuri tika iedalīti 4 līmeņos (Muzikālās nodarbības novērtēšanas instruments). Pirmais līmenis, kad bērns novēro nodarbības gaitu. Otrais līmenis, kad bērns iesaistās nodarbības procesā un atdarina pieaugušā darbības. Trešais līmenis, kad bērns piedalās vienkāršās improvizācijās (kustību, instrumentu spēles vai dziesmu dziedāšanā) ar pieaugušā līdzdalību. Un ceturtais līmenis, kad bērns patstāvīgi un brīvi piedalās improvizācijās bez pieaugušā līdzdalības. Izmantojot minētos līmeņus, bērni tika novēroti divas reizes 3 mēnešu intervālā.

Katrai bērnu grupai tika piedāvāti iepriekš aprakstītie muzikālās nodarbības apraksti, pēc nepieciešamības mainot sarežģītības pakāpi. Pedagoģiskie novērojumi tika veikti nodarbības procesā.

Uzsākot pedagoģiskos novērojumus muzikālajās nodarbībās, 90% bērni līdz gada vecumam vēroja nodarbības gaitu, bet 30% bērni klausījās un atdarināja pieaugušā darbības. Līdz diviem gadiem 70% bērni klausījās un atdarināja pieaugušā darbības, bet 50% bērni vēroja nodarbības gaitu. Toties līdz trīs gadiem 60% bērni iesaistījās vienkāršās improvizācijās ar pedagoga līdzdalību, 50% bērni klausījās un atdarināja pieaugušā darbības, bet 10% bērni vēroja nodarbības gaitu.

Pēc trīs mēnešu intervāla tika veikti atkārtoti pedagoģiskie novērojumi un rezultāti ir sekojoši: līdz gada vecumam 80% bērni ar prieku iesaistījās nodarbības procesā un atdarināja pieaugušā darbības, bet 40% bērni piedalījās vienkāršās improvizācijās ar pedagoga līdzdalību. Līdz diviem gadiem 40% bērni iesaistījās nodarbības procesā un atdarināja pieaugušā darbības. 70% bērni piedalījās vienkāršās improvizācijās ar pieaugušā līdzdalību, bet 10% bērni patstāvīgi un brīvi piedalījās improvizācijās bez pieaugušā līdzdalības. Līdz trim gadiem 10% bērni iesaistījās nodarbības procesā un atdarināja pieaugušā darbības un 60% bērni piedalījās vienkāršās improvizācijās ar pieaugušā līdzdalību. Bet 50% bērni patstāvīgi un brīvi piedalījās improvizācijās bez pieaugušā līdzdalības.

Pētījuma rezultāti liecina, ka pielietojot iepriekš izstrādātos mūzikas nodarbības aprakstus, bērniem muzikālā attīstība un komunikācijas prasmes trīs mēnešu intervālā strauji virzījās uz priekšu. Tika novērots, ka no pirmā līmeņa uz otro līmeni lēciens notika jau trešajā nodarbībā. Pirmajā nodarbībā bērns novēro nodarbības gaitu un trešajā nodarbībā bērns jau iesaistās darbības procesā un atdarina pieaugušā darbības.

Secinājumi Conclusions

1. Muzikālie apraksti tika veidoti pēc bērna komunikācijas prasmju un to pilnveides iespējām, kā arī tajos tiek integrēti visi muzikālie komponenti [dziedāšana, muzikālā dzirde, instrumentu spēle, mūzikas klausīšanās un muzikālā rotaļa] atbilstoši bērnu attīstības līmenim, kas konstatēts sadarbības procesā.
2. Piedaloties izveidotajās muzikālajās rotaļās, bērniem tiek veicināta muzikālās dzirdes attīstība, kustību koordinācija, valodas attīstība, emocionālā attīstība, komiunikācijas prasmju attīstība u.c.
3. Bērniem ir motivācija patstāvīgi piedalīties muzikālajās improvizācijās, caur viņa pašiniciatīvu tiek veicināta viņu muzikālā attīstība un pilnveidotas komunikācijas prasmes.
4. Pielietojot iepriekš izstrādātos mūzikas nodarbības aprakstus, bērns apgūst jaunus tēlus un jēdzienus, iemācās klausīties un emocionāli atsaukties uz dziesmu ar patiku vai nepatiku, attīstās muzikālā un tembrālā dzirde, un metroritma izjūta. Tiek veicināta iztēle, valodas attīstība, komunikācijas prasmes, kustību koordinācija un prasme patstāvīgi veidot radoši muzikālas improvizācijas.

Summary

Music lesson descriptions were based on scientific studies of other authors and grounds.

The research results show that the use of previously developed descriptions of music lessons, child musical development and communication skills of the three-month interval is progressing apace. It was observed that the child's development from the first to the second level moved up to third in the music lesson.

Children participating in the musical play is an improvement of communication skills, promotes musical, emotional development, as well as initiative and motivation to engage in their own musical improvisations.

References

- Alī, M. (2009). *Mana bērna attīstības ceļš*. Rīga: Jumava.
- Batņa, V. (2007). *Rosinot bērna iekšējo pasauli*. Rīga: Raka.
- Blūmentāle, I., Kalēja, I., Klatenberga, I., Kušče, S., Vabale, A. (2014) *Rokasgrāmata runas, valodas un dzirdes attīstībā un traucējumu izzināšanā*. Rīga.
- Dzintere, D., Stangaine, I. (2005). *Rotaļa – bērna dzīvesveids*. Rīga: Raka.
- Landy, S. (2004) *Bērna emocionālā audzināšana. Vecāku apmācības programma*. Rīga.
- Lasmane, L. (2012). *Muzikālā audzināšana pirmsskolā*. Rīga: izd. Raka.
- Lūse, J., Miltiņa, I., Tūbele, S. (2012). *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Raka.
- Ветлугина, Н. А. (1982) *Методика музыкального воспитания*. Москва: Просвещение.
- Дмитриева, В. Г. (2008). *Методика раннего развития*. Москва: Эксмо.
- Королева, И. В. (2009). *Кохлеарная имплантация глухих детей и взрослых. Специальная педагогика*. Санкт-Петербург: Каро.